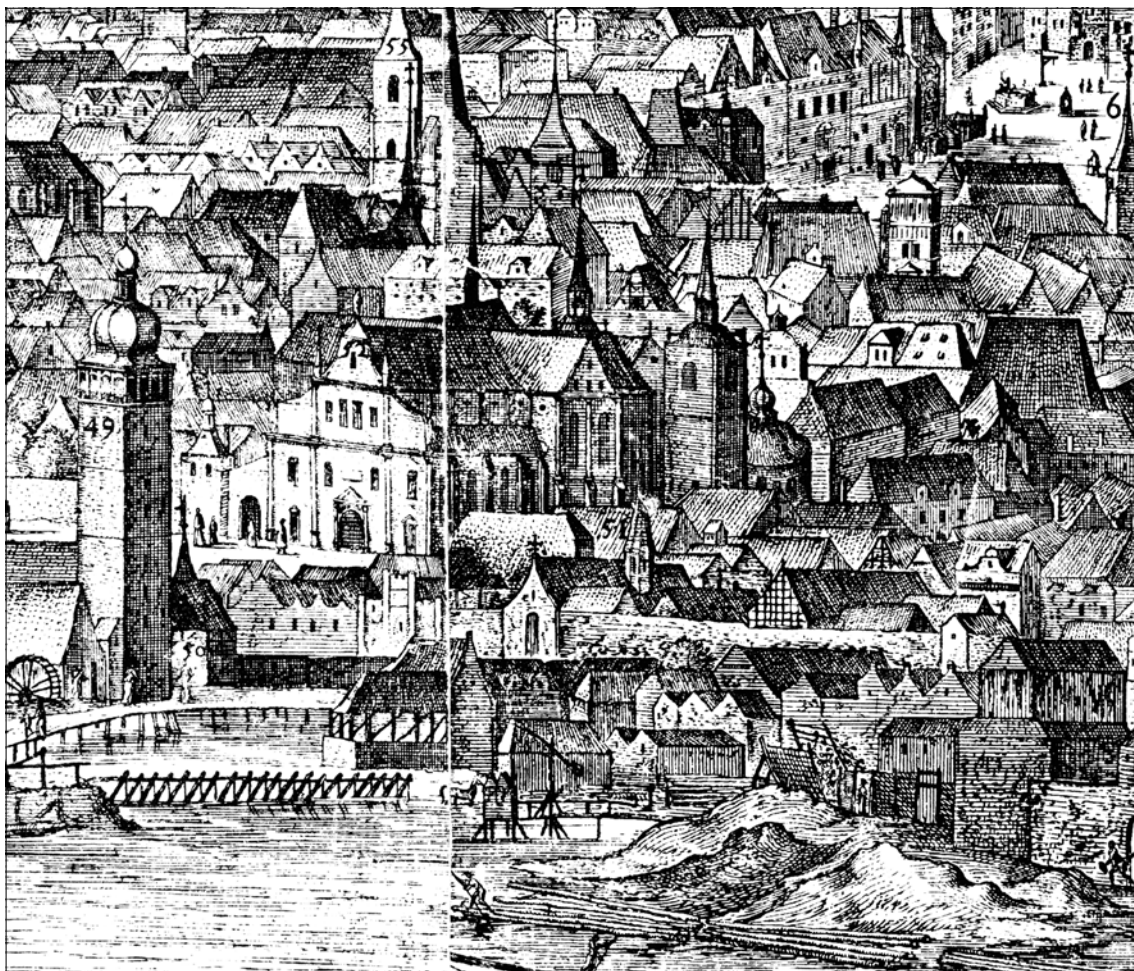


Rudolfínská Praha v detailech Sadelerova prospektu (12)

Klementinum

Ondřej Šefců



Dvanácté zastavení zaměříme na areál Klementina na Starém Městě, resp. na situaci tamní jezuitské koleje, a to ještě před založením vlastní barokní koleje.

Roku 1555 dorazil do Prahy z Vídně jezuita Petr Canisius, aby zde s panovníkem Ferdinandem I. vyjednal podmínky pro příchod Tovaryšstva Ježíšova (tedy jezuitského řádu) do zemí Koruny české. Toto jednání bylo úspěšné a příští rok obsadila malá skupina řádových bratří zchátralý objekt dominikánského kláštera nedaleko od staroměstského konce Karlova mostu. Tím bylo zahájeno budování největšího církevního stavebního komplexu v Praze, trvající více jak 200 let. Dobové prameny uvádějí, že při stavbě koleje postupně zaniklo 32 domů, 7 dvorů, několik zahrad, tři starší kostely, dvě ulice i původní dominikánský klášter. Vzhledem k tomu, že jezuitské stavby byly již od počátků označovány jako „insula nostra Clementina“ (náš klementinský ostrov/ domov, útočiště), získal areál název Klementinum, jenž si podržel dodnes.

Stavba velkolepé barokní koleje začala až roku 1653, nepochybně v souvislosti s neklidným obdobím třicetileté války. Zahájení stavebních aktivit jezuitů je možno vázat však již k roku 1578, kdy byl v místě zbořeného kostela sv. Bartoloměje položen základní kámen kostela Nejsvětějšího Salvátora (na rytině je kostel označen jako Proměnění Krista). Nový kostel zasáhl také do gotického presbytáře kostela sv. Klimenta. Výřez ze Sadelerova prospektu

Rudolfínská Praha v detailech Sadelerova prospektu (12)

ukazuje dobudované úplné trojlodí kostela v renesančních formách. Do dnešní podoby byl kostel přestavěn až v polovině 17. století. Tehdy vznikl osmiboký tambur a nádherný portikus dotvářející západní průčelí. Začátkem 18. století obohatily siluetu kostela dvě štíhlé věže. V 60. letech 16. století byly také zahájeny práce na opravě bývalého areálu dominikánů a následně bylo v 70. letech zbudováno nové křídlo s posluchárnami. Tyto práce vedl hradní architekt Bonifác Wolmut.

Koncem 16. století byla při východním okraji presbytáře sv. Salvátora přistavěna poměrně nenápadná kaple zasvěcená Nanebevzetí Panny Marie. Již od počátku sloužila kongregaci složené převážně z italských stavitelů, kupců a řemeslníků. Kaple se proto také nazývá Vlašská a je dodnes v majetku Itálie. Vnější architektura kaple je poměrně prostá a nezavěšenému pozorovateli tak snadno unikne, že jde o centrální stavbu na oválném půdorysu. To tuto kapli řadí spíše ke stavbám barokním, některými badateli je dokonce označována jako první barokní stavba v Praze.

Do rozsáhlého komplexu byla posléze začleněna i kaple sv. Eligia (na otištěném výřezu není, je vyobrazena v pátém zastavení). Tato kaple byla zbudována ve 14. století v místě staršího kostelíka sv. Martina Menšího a zanikla po roce 1660 při budování barokního Klementina, v němž však vznikla kaple stejného zasvěcení.

Popis obrázku

Výřez zahrnuje v určité perspektivní zkratce poměrně rozsáhlé území, od břehu Vltavy až po Staroměstské náměstí. V předním plánu můžeme zaznamenat vysokou věž Staroměstské vodárny (č. 49) s renesanční cibulovou bání. K patě věže přiléhají budovy Staroměstských mlýnů (č. 50), z nichž však vidíme jen část. Za pozornost stojí detailní zpracování břehu řeky, kde vidíme skládky stavebního dříví, lávky s čerpadly na vodu; hladinu řeky pak člení ledolamy, chránící mlýnské náhony. V nízké zástavbě při břehu můžeme snadno odhalit poměrně vzácné vyobrazení románského kostela sv. Jana Na Zábradlí, který byl až na části základů kompletně zbořen koncem 19. století kvůli stavbě činžovního domu. Z románské stavby je vidět západní průčelí se štítem a oktogonální sanktusní věžičku.

Uprostřed výřezu snadno můžeme identifikovat mohutnou hmotu renesanční novostavby kostela Nejsv. Salvátora (č. 52 – na vedutě označen jako kostel Proměnění Krista). Je dobře čitelný i krásný renesanční portál, který je zachován dodnes i po barokní přestavbě. Vpravo od závěru kostela Nejsv. Salvátora vidíme jednu z jeho věží (druhá je skrytá za kostelem) a v pozadí je také patrný štít zřejmě původního kostela sv. Klimenta. Napravo od věže je možno bezpečně identifikovat Vlašskou kapli, která má i perspektivně správně vykreslenou oválnou střechu se sanktusní vížkou.

V zástavbě nad kostelem Nejsv. Salvátora můžeme nalézt hned tři – již zaniklé – sakrální stavby. Nejblíže vidíme věž (číselné označení je nečitelné kvůli zlomu v rytině) kostela P. Marie na louži, který stával v ploše dnešního Mariánského náměstí. Nedaleko se nacházel kostel sv. Linharta. Jeho věž se špatně čitelným označením (53) nalezneme kousek vpravo a při horní hraně výřezu vidíme další věž (č. 55), která patřila ke gotickému předchůdci kostela sv. Mikuláše. Ten stával na Kurném trhu při západní straně Staroměstského náměstí. Tento objekt je však z hlediska topografie umístěn poněkud chybně. Je to dobře viditelné při porovnání pozice kostela a zachyceného východní cípu Staroměstského náměstí. Zde můžeme dobře poznat jižní průčelí domů Staroměstské radnice, včetně proslulého renesančního okna a pozdně gotického portálu. Dále je zde věrně zachycen staroměstský orloj i s kupeckými krámkami v parteru, v pozadí vidíme plochu velkého trhu, kde lze poznat Krocínovu kašnu a patrně i konstrukci šibenice nebo pranýře. Úplně vpravo nahoře vidíme věž kostela sv. Michaela (č. 62).

Zatímco proporce vodárenské věže a kostela Nejsv. Salvátora jsou výrazně nadsazené, velká část zástavby je zjednodušená či vypuštěna. Přesto působí výřez věrohodně, jeho topografie v zásadě odpovídá pozici pozorovatele a přináší mnoho unikátních autentických detailů.

Text a úprava grafiky Ondřej Šefců.

Pro skenování byla použita veřejně dostupná reprodukce: Filip van den Bossche / Johann Wechter / Egidius Sadeler: Velký prospekt Prahy z roku 1606. 2 listy, tisk Severografia 5, Děčín, vydal Odeon, Praha 1973.